

Таким чином, на прикладі аналізу досліджуваних норм спадкового права Польщі можна переконатись в тому, що вплив норм *jus romanum* на недоговірні зобов'язання в зазначеній сфері є присутнім. Зазначене, в свою чергу, підсилює інтерес та надає підстави стверджувати, що подальше більш детальне наукове висвітлення окресленого наукового напрямку залишається актуальним.

Література:

1. Kodeks cywilny : USTAWA z dnia 23 kwietnia 1964 r. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.lex.pl/akt-prawny/-/akt/dz-u-2016-380-u>.
2. Покровский И.А. История римского права. /И.А. Покровский/ URL: <http://www.allpravo.ru/library/doc2527p0/instrum3503/item3635.html>.

Харитонов Роман Феліксович

*к.ю.н., доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

Ємельяненко Юлія Сергіївна

*здобувач вищої освіти
Національного університету «Одеська юридична академія»*

УЧАСТЬ РАДИ ЄВРОПИ У

ПИТАННІ БОРОТЬБИ З РОЗПАЛЮВАННЯМ ТА ПІДБУРЮВАННЯМ ДО НЕНАВИСТІ В ІНТЕРНЕТІ

Рада Європи використовує низку одночасних стратегій протидії висловлюванню ненависті. Ці стратегії були розроблені відповідно до різноманітних договорів Ради та інших ініціатив щодо встановлення стандартів і моніторингу. Хоча вони загалом збігаються з точки зору загальних цілей і підходів, кожна ініціатива характеризується власними пріоритетами, акцентами та процедурними можливостями. Це призвело до значної різноманітності стратегій, розроблених Радою для боротьби з мовою

ненависті. Вони включають: відмову або обмеження правового захисту мови ненависті; сприяння та створення можливостей для самовираження (особливо доступу до ЗМІ) для меншин; сприяння міжкультурному діалогу та взаєморозумінню на рівні суспільства.

Стаття 10 Європейської конвенції з прав людини є центральною частиною захисту права на свободу вираження поглядів на європейському рівні.

Як підтвердив Суд у справі *Özgür Gündem* проти Туреччини: «Справжнє, ефективне здійснення [права на свободу вираження поглядів] не залежить лише від обов'язку держави не втручатися, але може потребувати позитивних заходів захисту, навіть у сфері відносини між особами». [1]

У своєму ключовому рішенні у справі *Хендісайд* проти Сполученого Королівства (справа про обмеження права на свободу вираження поглядів з метою захисту моралі) Суд підтвердив, що свобода вираження поглядів «застосовна не лише до «інформації» чи «ідей», які сприймаються прихильно або розглядаються як необразливі чи байдужі, а також ті, які ображають, шокують або турбують державу чи будь-який сектор населення. Такими є вимоги плюралізму, толерантності та широкого кругозору, без яких не було б демократичного суспільства». [2]

У рішенні у справі *Хендісайда* визнається, що в демократичному суспільстві має бути створений і підтримуваний простір для публічних дискусій і дебатів. Демократичне суспільство не позбавлене гострих країв, і плюралістичні публічні дебати обов'язково включають незгоду та конфронтацію між протилежними точками зору. Така незгода та конфронтація – навіть якщо вони виражені різко (оскільки стаття 10 захищає не лише зміст інформації та ідей, а й форму, в якій вони передаються) – зазвичай підпадають під захист, який пропонує стаття 10.

Зовнішній край цього захисту визначається статтею 17 ЄКПЛ, яка є класичною статтею про заборону зловживання правами. Її можна розглядати як запобіжний механізм, призначений для запобігання неправомірному

використанню або зловживанню ЄКПЛ тими, чії наміри є суперечить духу Конвенції. Конкретні випадки мови ненависті не були центральним питанням у справах. Можна стверджувати, що важливіше визначити, що є проблемою, ніж те, що ні.

Це підтверджується в решті випадку з групи з чотирьох, у яких уперше було використано термін мова ворожнечі. У справі Сюрек проти Туреччини Суд покладался на цей термін таким чином, що мав значні наслідки для тлумачення. Суд повторив, що «самого факту, що «інформація» або «ідеї» ображають, шокують або турбують, недостатньо для виправдання» втручання в право на свободу вираження поглядів. Потім він зазначив: «У цій справі йдеться про мову ненависті та прославлення насильства». Значення цього застереження полягає в тому, що Суд створив новий тип вираження поглядів, який, на його думку, виходить за рамки обсяг захисту, створений Хендісайд та його потомками. При використанні таким чином, а саме щоб розрізнити типи чи категорії вираження поглядів, які захищені статтею 10 ЄКПЛ, і ті, які не є, потреба в поясненні та окресленні концепції стає набагато гострішою. Якщо певному типу чи категорії вираження буде відмовлено в захисті, надзвичайно важливо, не в останню чергу з точки зору юридичної визначеності та передбачуваності, щоб Суд надав чітке уявлення про те, що насправді передбачає ця концепція/категорія.

У зв'язку з відсутністю визначення, часткові роз'яснення повільно надаються зростаючим масивом прецедентного права. Тим не менш, через різні типи вираження, які потенційно охоплюються терміном ненависть мовлення, важливо також розрізняти типи (юридичної) відповіді, наприклад, роблячи більший акцент на підбурюванні, а не на тенденціях ненависті призвести до певних результатів. У 2012 році Європейський суд з прав людини вперше визнав гомофобну мову ворожнечі; [3] незрозуміло, чи Суд також у майбутньому визнаватиме сексистську або женоненависницьку мову ненависті чи спрямовану мову ворожнечі.

Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Джерсільд проти Данії» виявилось дуже впливовим у формуванні контурів юриспруденції Суду щодо зв'язку між свободою вираження поглядів і мовою ненависті. [4] Справа стосувалася засудження Єнса Олафа Джерсільда, Датський журналіст за пособництво та підбурювання до розповсюдження расистських висловлювань у телевізійному інтерв'ю, яке він дав. Заяви, про які йде мова, були зроблені членами крайньої правої групи, відомої як «Зелені куртки», і журналіста було засуджено здебільшого через те, що він не спромігся прямо заперечити расистським і ксенофобським висловлюванням опитаних або відмежуватися від них. Європейський суд з прав людини постановив, що засудження Джерсільда не було «необхідним у демократичному суспільстві» і, отже, порушило його права згідно зі статтею 10 Європейської конвенції з прав людини. Цей висновок значною мірою ґрунтувався на міркуваннях про контекст у висвітленні (новин) і важливості журналістської автономії для функціонування демократії. Суд постановив, що право журналіста на свободу вираження поглядів було порушено, зокрема, тому, що суди не мали права визначати, які журналістські методи (наприклад, «методи об'єктивного та збалансованого висвітлення»).

Велика палата Європейського суду з прав людини підтвердила у своєму рішенні у справі Начової, що «влада повинна використовувати всі доступні засоби для боротьби з расизмом і расистським насильством, таким чином зміцнюючи демократичне бачення суспільства, в якому різноманітність сприймається не як загроза, а як джерело його збагачення». [5 ,п. 145.]

У справі Norwood заявник, регіональний організатор Британської національної партії (крайня права політична партія), виставив у вікні своєї квартири плакат із зображенням веж-близнюків у полум'ї та словами «Іслам геть з Британії – захисти». Заявник був засуджений за порушення громадського порядку національними судами, і Європейський суд з прав людини погодився з оцінкою національних судів і дійшов висновку, що його засудження не порушує статтю 10 ЄКПЛ, оскільки: слова та зображення на

плакаті становили публічне вираження нападу на всіх мусульман у Сполученому Королівстві. Такий загальний, різкий напад на релігійну групу, пов'язуючи групу в цілому з тяжким актом тероризму, є несумісним із цінностями, проголошеними та гарантованими Конвенцією, зокрема толерантністю, соціальним миром та недискримінацією.

Елементи нацистської ідеології чи діяльності, навіяної нацизмом, яскраво позначаються в більшості згаданих вище рішень, які регулярно оголошувалися неприйнятними Судом. Наскільки нацизм є несумісним з ЄКПЛ, можна оцінити з часто цитованого вислову Європейської комісії з прав людини у справі Н., W., Р. і К. проти Австрії: «Націонал-соціалізм — це тоталітарна доктрина, несумісна з демократією та правами людини та що його прихильники, безсумнівно, переслідують цілі, подібні до згаданих у статті 17». [6, 220/1.] Суд зайняв дуже жорстку позицію проти мови ненависті у справі «Гароді проти Франції», яка передбачала оскарження Засудження французькими судами заявника за заперечення злочинів проти людства, публікацію расистських наклепницьких висловлювань і розпалювання расової ненависті. Європейський суд з прав людини постановив, що:

Немає сумніву, що заперечення реальності чітко встановлених історичних фактів, таких як Голокост, як це робить заявник у своїй книзі, не є історичним дослідженням, подібним до пошуку істини. Ціль і результат такого підходу зовсім інші, справжня мета — реабілітація націонал-соціалістичного режиму і, як наслідок, звинувачення самих жертв у фальсифікації історії. Тому заперечення злочинів проти людяності є однією з найсерйозніших форм расового наклепу на євреїв і розпалювання ненависті до них. Заперечення або переписування такого роду історичних фактів підриває цінності, на яких ґрунтується боротьба з расизмом і антисемітизмом, і становить серйозну загрозу громадському порядку. Такі дії несумісні з демократією та правами людини, оскільки вони порушують права

інших. Його прихильники, безсумнівно, мають плани, які підпадають під категорію цілей, заборонених статтею 17 Конвенції.

Суд вважає, що основний зміст і загальний зміст книги заявника, а отже, і її мета, є явно ревізійністськими і, отже, суперечать фундаментальним цінностям Конвенції, вираженим у її преамбулі, а саме справедливості та миру

Можливо, більш проблематичною справою, що стосується меж свободи вираження поглядів, була справа Лехіде та Ісорні проти Франції. Справа стосувалася реклами в національній газеті Le Monde як частини кампанії за реабілітацію пам'яті про генерала Філіпа Петена: реклама представляла життя генерала вибірково та позитивно, причому певні темні сторінки життя генерала були помітні через відсутність будь-яких посилань на них. У цій справі Європейський суд знову підтвердив, що захист буде відмовлено від зауважень, які атакують основні цінності Конвенції. Однак оскаржувана реклама (оскільки вона не становила заперечення Голокосту чи будь-якого іншого типу вираження, яке б завадило цьому від звивання крізь сітку статті 17) вважався одним із класу полемічних публікацій, які мають право на захист відповідно до статті 10.53

Вищенаведені судові рішення, як індивідуально, так і в сукупності, корисно допомогли прояснити статус перформативної мови, яка є образливою, але не обов'язково дорівнює одній із різноманітних форм пропаганди чи підбурювання, визначених у міжнародних договорах про права людини. Оскільки відповідний корпус прецедентного права Європейського суду з прав людини продовжує зростати, як і висвітлення цієї досить сірої області.

Попередній аналіз окреслює загальні лінії основних принципів Європейського суду з прав людини, які регулюють (різні види) расистських і ворожих виразів. На перший погляд, здається, що стаття 17 *prima facie* відмовляє в захисті ряду особливо образливих типів вираження думок, але коли простежити більш тонкі контури відповідної прецедентної практики,

можна побачити, що Суд проводить перевірку по суті. Це вказує на те, що опора Суду на статтю 17 не завжди послідовна на практиці, що, безумовно, викликає занепокоєння щодо майбутнього розвитку доктрини. Через дуже далекосяжні наслідки статті 17 для свободи вираження поглядів (що також призвело до її опису як положення про «гільйотину»), провідні коментатори закликали до її використання «помірковано» або навіть до того, щоб Суд утриматися від його використання на користь основного тест, який застосовується, коли мова ненависті розглядається з точки зору статті 10.64 Аргументом на користь останньої позиції є те, що: «перш ніж можна буде з (відносною) упевненістю зробити висновок про те, що така діяльність мала або матиме місце, усі фактичні та юридично значимі елементи має бути взято до уваги конкретний випадок, такий як зміст, контекст, намір, вплив і пропорційність втручання».

Література:

1. *Özgür Gündem v. Turkey*, рішення Європейського суду з прав людини (четверта секція) від 16 березня 2000 р., п. 43. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/ukr?i=001-58508> (дата звернення: 04.02.2023)

2. *Handyside v. the United Kingdom*, рішення Європейського суду з прав людини від 7 грудня 1976 п. 49. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57499> (дата звернення: 04.02.2023)

3. Вейделанд та інші проти Швеції, рішення Європейського суду з прав людини від 9 лютого 2012 р.. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-109046> (дата звернення: 04.02.2023)

4. *Jersild v. Denmark*, рішення Європейського суду з прав людини від 23 вересня 1994 р., серія А, № 298. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57891> (дата звернення: 04.02.2023)

5. Начова та інші проти Болгарії, рішення Європейського суду з прав людини (Велика палата) від 6 липня 2005 р. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-61648> (дата звернення: 04.02.2023)

6. Рішення Європейської комісії з прав людини про неприйнятність, додаток. № 12774/87, 62 DR (1989) 216. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001697-98#Text> (дата звернення: 04.02.2023)

Белогубова Оксана Олександрівна

*к.ю.н., доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МИРУ ЗА ДОПОМОГОЮ ГУМАНІТАРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: РЕАКЦІЯ ЄС НА СКЛАДНІ НАДЗВИЧАЙНІ СИТУАЦІЇ

У відповідь на військове вторгнення рф в Україну з 2014 р. ЄС зазнав виклику своїй власній зовнішній політиці та політиці безпеки. 20 березня 2014 року Європейська Рада дійшла висновку: «Європейський Союз залишається відданим дотриманню суверенітету і територіальної цілісності України. Європейська рада визнає незаконним референдум у Криму, який є явним порушенням Конституції України. ЄС рішуче засуджує незаконну анексію Криму та Севастополя до Російської Федерації і не буде визнати це». [1] Продовжуючи підтримку України ЄС уклав Угоду про асоціацію з Україною, а країни-члени ЄС та їхні партнери об'єдналися навколо сильного політичного гасла про підтримку територіальної цілісності України та засудження анексії Криму. [2]

Як зазначається у Версальській декларації «неспровокована та невинуватена військова агресія Росії проти України грубо порушує міжнародне право та принципи Статуту ООН, а також підриває європейську та глобальну безпеку і стабільність», що на думку вчених призведе до усвідомлення необхідності бути повноправною жорсткою силою серед